

Igor BIZJAK

Oblikovanje smernic kakovostne zasnove sodobne arhitekture prostorov sodišč

Časovni okvir projekta: 1. 10. 2022–30. 9. 2024 (24 mesecev)

Financiranje projekta

Projekt je bil pridobljen na razpisu za ciljnoraziskovalne programe (CRP) v letu 2022 ter ga 50-odstotno financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in 50-odstotno Ministrstvo za pravosodje.

Izhodišča projekta

Ministrstvo za pravosodje na obstoječem stavbnem fondu izvaja različne prenovе, ki so nujne zaradi objektov in posodobitev teh ter tudi zaradi novih potreb uporabnikov. Prav tako izvaja investicije v objekte, ki so bili prej namenjeni drugim dejavnostim, ali v novogradnje, izmed katerih je najpomembnejša izgradnja nove sodne stavbe v Ljubljani.

V projektu bodo analizirani primeri predlaganih prenov in gradenj sodnih stavb glede na obstoječi stavbni fond pravosodnih organov pri nas in v državah, v katerih je primerljivo izvajanje sodne oblasti in ki so hkrati širše prepoznavne po vidnejših dosežkih na področju trajnostnega oblikovanja sodnega prostora za zaposlene in javnost, z možnostjo prenosa obravnavanih elementov, konceptov, modelov, smernic v drugih državah v naš prostor. Po analizi primerov se bodo pripravile smernice kakovostne zasnove sodobne arhitektu-

re sodišč po posameznih tipičnih prostorih sodišč (sodniške pisarne, pisarne vpisnikov, razpravne dvorane, zemljiška knjiga itd.) in sodišč kot celote (javni, poslovni del itd.). Hkrati se bodo analizirala tudi Merila za ureditev poslovnih prostorov za potrebe uporabnikov državnega proračuna, določena s Sklepom Vlade RS št. 35200-3/2018/9 z dne 30. 8. 2018, s predlogi dopolnitev in sprememb meril, ki obravnavajo prostore, ki jih uporabljajo pravosodni organi.

Cilj projekta je med drugim tudi standardizirati sistemski pristop univerzalnega načrtovanja in oblikovanja za vse na primerih pravosodnih objektov s pomočjo različnih arhitekturnih in mobilnostnih rešitev. Tako se lahko funkcionalno oviranim osebam in vsem drugim zagotovijo prijazna sodišča in drugi pravosodni objekti, raziskan sistemski pristop pa se lahko prenese tudi v druge javne prostore. Raziskava se bo naredila na osnovi pregleda dobrih praks pri nas in v tujini. Na podlagi raziskave se bodo izdelale smernice, ki bodo osnova za nadaljnje postopke pri prenovah ali novogradnjah objektov pravosodnih organov.

Univerzalna graditev in univerzalno oblikovanje sta pomembna dela naloge, saj upoštevanje načel univerzalnosti pri gradnji in oblikovanju prostorov omogoča dostopnost do javnih objektov in storitev, ki jih ti ponujajo vsakomur

ne glede na njengovo invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Univerzalno oblikovanje in univerzalna graditev se nanašata na širok spekter oblikovanja in gradnje zgradb in okolja za uporabo vseh ljudi ne glede na telesne sposobnosti. Izraza se je domislil arhitekt Ronald L. Mace, začetnik koncepta pa je bil Selwyn Goldsmith, avtor knjige Oblikovanje za invalide, v kateri je uvedel poševni dostop čez robnike za invalide.

Namen, cilji in vsebina projekta

Trenutno stanje v Sloveniji je tako, da so nekatera sodišča in nekateri drugi objekti pravosodnih organov v procesu prenovе ali so potrebni prenovе. Te so nujne zaradi objektov samih in posodobitev teh ter tudi zaradi novih potreb uporabnikov. Veliko objektov je tudi spomeniško zavarovanih, kar še otežuje prenovo in vzpostavitev univerzalne dostopnosti. V okviru projekta CRP Mobilnost funkcionalno oviranih oseb v objektih pravosodnih organov (številka projekta V5-1919) je bilo ugotovljeno, da so v nekaterih objektih tudi ovire (tako ovire, ki so del stavbe, in ovire v opremljenosti prostorov), ki funkcionalno oviranim osebam otežujejo dostop do določenih funkcij, ki jih nudijo objekti. Tudi nekateri prostori sodišč (razpravne dvorane, sodniške pisarne, zemljiška

knjiga itd.) so opremljeni z opremo (pohištvo), ki je lahko ovira funkcionalno ovirane osebe.

Do danes je le manjši del vseh pravosodnih objektov primeren za mobilnost funkcionalno oviranih oseb, kar pomeni, da se morajo osebe s funkcionalnimi oviranostmi zapeljati drugam, tudi v druga mesta ali naselja. Velikokrat so vzrok za to starejše stavbe, ki so pogosto spomeniško zaščitene in je njihova prenova največkrat težko izvedljiva. Tudi novejša zgradbe, ki niso bile prvotno namenjene vlogi sodišča, imajo lahko težave pri zagotavljanju primernih prostorov za dejavnosti, ki jih opravlja sodišče. Naloga mora zato v začetku analizirati delovanje sodišča in kakšne prostore to potrebuje, da so ti primerno zasnovani in opremljeni, da zadostijo funkcijam, ki jih opravlja sodišče. Hkrati mora analizirati primere dobre prakse iz tujine, kjer je sodni sistem primerljiv našemu.

Cilji projekta izhajajo iz razpisa teme in so:

- analizirati primere predlaganih prenov in gradenj sodnih stavb glede na obstoječi stavbni fond pravosodnih organov pri nas;
- analizirati primere dobre arhitekturne prakse na področju prenov in gradnje sodnih stavb v državah, v katerih je primerljivo izvajanje sodne oblasti in ki so hkrati širše prepoznavne po vidnejših dosežkih na področju trajnostnega oblikovanja sodnega prostora za zaposlene in javnost, z možnostjo prenosa obravnavanih elementov, konceptov, modelov, smernic v drugih državah v naš prostor;
- oblikovati smernice kakovostne zasnove sodobne arhitekture sodišč po posameznih tipičnih prostorih sodišč (sodniške pisarne, pisarne vpisnikov, razpravne dvorane, zemljiška knjiga itd.) in sodišč kot celote, deljene na javni in poslovni del, s shemami;

- analizirati Merila za ureditev poslovnih prostorov za potrebe vladnih proračunskih uporabnikov, uveljavljena s Sklepom vlade št. 35200-3/2018/9 z dne 30. 8. 2018, ter oblikovati predlog dopolnitev in sprememb teh za ureditev poslovnih prostorov za potrebe pravosodnih organov – sodišč z normativi glede velikosti posameznih prostorov (tipične pisarne, razpravne dvorane itd.).

Cilj projekta je med drugim tudi standardizirati sistemski pristop univerzalnega načrtovanja in oblikovanja za vse na primerih pravosodnih objektov s pomočjo različnih arhitekturnih in mobilnostnih rešitev. Tako se lahko vsem osebam zagotovijo prijazna sodišča in drugi pravosodni objekti, raziskan sistemski pristop pa se lahko pozneje prenese tudi v druge javne prostore. V raziskavi bodo najprej analizirani primeri domačih prenov in novogradenj objektov pravosodnih organov, nato bo narejen pregled dobrih praks s področja arhitekturnega načrtovanja stavb in oblikovanja prostorov tujih primerov, ki jih je mogoče primerjati s praksami v Republiki Sloveniji. Na podlagi analize stanja in pregleda tuje prakse se bodo izdelale smernice kakovostne zasnove sodobne arhitekture sodišč po posameznih tipičnih prostorih sodišč (sodniške pisarne, pisarne vpisnikov, razpravne dvorane, zemljiška knjiga itd.) in sodišč kot celote (javni, poslovni del itd.) s shemami.

Dodaten cilj projekta je tudi analiza Meril za ureditev poslovnih prostorov za potrebe vladnih proračunskih uporabnikov, uveljavljena s Sklepom vlade št. 35200-3/2018/9 z dne 30. 8. 2018. Smernice kakovostne zasnove sodobne arhitekture sodišč in analiza meril bodo osnova za dopolnitev in spremembo meril, ki zdaj ne vključujejo posebnosti objektov in prostorov, ki jih uporabljajo pravosodni organi.

Če je prostor načrtovan in oblikovan za funkcionalno ovirane osebe, je primeren prav za vse uporabnike prostora. S temi besedami želimo postaviti temelje univerzalnega oblikovanja, ki ga tudi želimo doseči v okviru projekta.

Že v uvodu je bilo omenjeno, da Ministrstvo za pravosodje na obstoječem stavbnem fondu izvaja različne preнове, ki so nujne zaradi objektov samih, posodobitev teh in tudi zaradi novih potreb uporabnikov. Prav tako izvaja investicije v objekte, ki so bili prej namenjeni drugim dejavnostim, ali novogradnje, med katerimi je najpomembnejša izgradnja nove sodne stavbe v Ljubljani. Ta naj bi stala ob Dunajski cesti, kjer je že od leta 1996 izkopana gradbena jama na mestu vojašnice Ljuba Šercerja (Pušnik, 2021). Prostor je bil sicer prvotno namenjen štirim ministrstvom, vendar se njihova gradnja nikoli ni začela. Od leta 2012 je prostor namenjen novi sodni palači. Pušnik v članku omenja tudi, da je 60 odstotkov prostorov sodišč najetih, kar je s finančnega vidika draga investicija. Hkrati je po Sloveniji veliko objektov sodnih organov, ki so potrebni preнове ali odprave ovir za funkcionalno ovirane (Bizjak, 2021).

V tuji literaturi je mogoče najti kar nekaj člankov, ki se ukvarjajo z zasnovo in arhitekturo stavb sodišč. Govorijo predvsem o zasnovi sodnih dvoran, delitvi na prostor za sodnika, odvetnike, tožilce, osebe v postopkih in gledalce. Pri tem članki omenjajo tudi psihologijo prostora, ki lahko osebam v sodnih postopkih vzbuja nelagodje (Mulcahy, 2007; Tait, 2013). Posebej je zanimiv članek o arhitekturi sodišča za zločine iz druge svetovne vojne v Nürnbergu (Somos, 2018), ki opisuje sodno dvorano in njen vpliv na obtožence. Kako lahko arhitektura deluje zastrašujoče, prikazuje primer iz Avstralije. Zgodovinsko gledano so arhitektura, postavitev, zasnova in detajli avstralskih sodišč tesno povezani s fizičnimi vidiki britanske imperialne arhitekture. Avstralske oblasti so ugotovo-

vile, da arhitektura, ki je bila zasnovana tako, da deluje zastrašujoče, tako tudi vpliva na avstralske aborigine. Posledično postavlja te uporabnike v okoliščine, ki ogrožajo njihovo zasebnost, varnost in dobro počutje (Anthony in Grant, 2016).

Razlike so tudi med sodnimi dvoranami za otroke, odrasle, za področje družinskega prava itd., ki morajo s svojim oblikovanjem uporabnikom nuditi varnost (Missingham idr., 2002). Oprema in razpored dvorane morata slediti tudi digitalizaciji, ki je vse bolj prisotna na vseh področjih. Članki omenjajo tudi sobe za zaslišanje prič, varnost v njih in njihovo opremo (Bybee, 2012; Brodi in Brodi, 2016a). Sodišče je družbena institucija in njena arhitektura mora izražati določene vrednote, kot so demokracija, pripadnost, enakost, pravičnost in legitimnost (Branco idr., 2011).

Nekaj člankov se ukvarja tudi s celotno zasnovo sodišč kot monumentalnih objektov, ki morajo vzbujati spoštovanje ter delitev na javni del in del, ki ga uporabljajo zaposleni na sodišču (Tait in Jones, 2013; Brodi in Brodi, 2016b). Arhitektura organizira in strukturira prostor ter ga naredi razumljivega, da ga je mogoče interpretirati, saj lahko zunanost in notranost ter materiali in predmeti v njem olajšajo ali zavirajo naše dejavnosti s tem, kako nam posredujejo in predstavljajo določena sporočila. Zato je treba opraviti analizo sodišč ob upoštevanju okoliščin časa, kraja jurisdikcije, zgodovinskih, političnih, regulativnih in družbeno-kulturnih kontekstov ter tudi pravne tradicije (Branco, 2016; Blumetti idr., 2020).

Več kot dve stoletji je v sodni arhitekturi prevladovala uradna in prepoznavna zgradba, ki ji lahko rečemo tudi tempelj pravice ali poznejše sodna palača. Ker pa v sodobnem času ni več statičnih estetskih pravil/norm, morajo biti nove sodne zgradbe hkrati funkcionalne, odprte in monumentalne. Ta zahteva po pred-

stavljanju in materializaciji pravičnosti v demokraciji je težka in protislovna. V zadnjih petnajstih letih je opazen nastanek nove sodne monumentalnosti. Svojega jezika ne jemlje več iz klasicizma, če pa že, je krožna, skoraj ironična. Želi biti spektakularna, z oblikami, volumni in materiali, ki se poigravajo s kontrastnimi učinki, preskoki obsega in dialektičnimi opozicijami, pri čemer je najočitnejša opozicija med preglednostjo in neprosojnostjo (Bels in Branco, 2017).

Zanimiva razlaga sodišč je tudi ta, da pravo vedno uporablja materialna orodja, pripomočke, tehnologije, da bi pridobilo pomen in moč. Tako orodje je lahko ozemeljska pristojnost, ki je hkrati materialna tehnologija, grajeno okolje in diskurz. Drugo orodje je lahko posledično zgradba sodišča, ki jo lahko razumemo kot tehnologijo v tehnologiji. Morda bi lahko trdili, da je sodišče strojna oprema, sodna dvorana pa programska, pri čemer pohištvo, postopki in rituali sodelujejo z življenjem ljudi, urejajo vedenja in podrejajo ljudi avtoriteti zakona in uporabi pravice. Tako kot katera koli druga tehnologija se je tudi arhitektura sodišč sčasoma razvila in ustvarila določene strukture z ogromnim vplivom na uporabnike sodišč. Hkrati se spreminja tudi notranja, zelo odločna, konvencionalna in rigidna postavitev sodne dvorane z vsem pritrjenim pohištvom. Strokovnjaki in uporabniki zahtevajo prilagodljivejše prostore za obravnavo, predvsem za otroško in družinsko sodišče (Branco idr., 2018).

Pregled literature kaže, da se arhitektura sodišč, zgradbe in tudi notranjosti, razporeditve prostorov, velikosti teh in njihove opreme spreminja ter postaja manj zastrašujoča in prilagodljivejša.

Drugo področje, ki ga je treba upoštevati pri projektu, je tudi univerzalna dostopnost.

V ZDA je leta 2004 paraplegik tožil državo, ker mu je bilo onemogočen dostop do sodne dvorane. Rezultat tožbe je bil, da so morala vsa sodišča v ZDA omogočiti dostop osebam z invalidnostjo z namestitvijo ramp za invalidske vozičke, posebnih dvigal, primernih sanitarij in drugih prilagoditev (Gray, 2004).

V 26. členu Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (Uradni list Evropske unije 2010/C 83/02) unija priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti in sodelovanja v življenju skupnosti. Evropski akcijski načrt 2006–2007 o položaju invalidnih oseb v Evropski uniji si v svojem tretjem operativnem cilju zastavlja izboljšanje dostopnosti za vse, ki se povezuje z načelom Oblikovanje za vse. Načelo zagovarja oblikovanje produktov in okolja na tak način, da lahko produkte in dostop do grajenega kar najbolj uporabljajo vsi ljudje, brez potreb po posebnem oblikovanju in prilagoditvah grajenega okolja (Hanson, 2005). Pravica do dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij se v Evropski uniji obravnava z dveh vidikov. Prvi se nanaša na pravico invalidov do socialne vključenosti in zagotavljanja enakih možnosti, drugi pa zadeva standardizacijo na področju prostorske zakonodaje.

Grajeno okolje moramo prilagajati in načrtovati v korist funkcionalno oviranih ljudi (Vovk, 2000), pri tem pa ne smemo pozabiti tudi na dostopnost do objektov oziroma varno multimodalno mobilnost oseb v urbanem okolju. V življenju invalidov so pripomočki za mobilnost zelo pomembni, brez njih si danes ni mogoče zamišljati samostojnega in varnega življenja in dela oseb z različnimi oviranostmi. Nove rešitve temeljijo na razvoju novih metod in uporabi novih tehnologij (IKT in druge). S pripomočki želimo zapolniti vzel na področju posamezne invalidnosti (npr. senzorne ali fizične oviranosti).

Načrtovanje celostnih, dostopnih in vključujočih povezav/prehodov za invalide znotraj in zunaj objektov, ki je tehnološko podprta z novimi tehnologijami, je naslednji izziv za razvojnike in znanstvenike.

Na Urbanističnem inštitutu RS in Geodetskem inštitutu Slovenije je bilo o preverjanju dostopnosti javnih objektov brez ovir za vse vrste invalidnosti napisanih kar nekaj člankov in monografij (Vovk, 2000; Sendi in Kerbler, 2009; Žolgar idr., 2010; Vodeb in Bračun, 2011; Renner idr., 2011; Sendi idr., 2012; Renner idr., 2012; Sendi, 2014; Demšar in Renner, 2018; Bizjak, 2021). Na tem področju je Urbanistični inštitut RS sodeloval v kar nekaj projektih s tega področja in razvil orodja, temelječa na veljavnih standardih za dostopnost objektov, s katerimi se lahko preveri, ali so objekti dostopni za gibalno ovirane, slepe in slabovidne ter gluhe in naglušne osebe.

Iz predstavljenega je mogoče ugotoviti, da se težav z dostopnostjo oseb z različnimi vrstami invalidnosti javnih objektov, med katere spadajo tudi objekti pravosodnih organov, zavedajo vse institucije in da so sprejeti tudi tem težavam primerni akti tako na ravni OZN in EU kot tudi Slovenije. Uresničevanje teh zavez pa poteka počasneje, kot je zapisano v aktih. Izdelane so že določene rešitve za ugotavljanje dostopnosti, nimamo pa univerzalnih rešitev ali akcijskega podrobnega načrta za odpravljanje teh težav z upoštevanjem posebnosti že zgrajenih objektov in tudi objektov, ki so kulturno in spomeniško zaščiteni.

Vsebina posameznih sklopov projekta (delovni paketi)

Projekt je razdeljen v štiri delovne pakete.

Prvi delovni paket 1 (DP1) vsebuje analizo primerov prenov in gradenj sodnih

stavb pri nas in v tujini in analizo Meril za ureditev poslovnih prostorov za potrebe vladnih proračunskih uporabnikov, uveljavljenih s Sklepom vlade št. 35200-3/2018/9 z dne 30. 8. 2018.

V okviru drugega delovnega paketa (DP2) se bodo na podlagi analiz iz DP1 oblikovale smernice kakovostne zasnove sodobne arhitekture sodišč po posameznih tipičnih prostorih sodišč (sodniške pisarne, pisarne vpisnikov, razpravne dvorane, zemljiška knjiga itd.) in sodišč kot celote, deljene na javni in poslovni del, s shemami.

Tretji delovni paket (DP3) je namenjen izdelavi predloga dopolnitev meril za ureditev poslovnih prostorov za potrebe vladnih proračunskih uporabnikov. Na podlagi analiz se bosta iz dejavnosti DP1 in izdelanih smernic iz dejavnosti DP2 oblikovala predlog morebitnih sprememb in dopolnitev Meril za ureditev poslovnih prostorov za potrebe vladnih proračunskih uporabnikov. Predlog sprememb in dopolnitev se bosta nanašala na ureditev poslovnih prostorov za pravosodne organe – sodišča z normativi glede velikosti posameznih prostorov (tipične pisarne, razpravne dvorane itd.).

Četrti delovni paket (DP4) je namenjen pripravi poročil in končnega poročila za naročnika. Razširjanje rezultatov bo potekalo tudi s predstavitvami na strokovnih srečanjih in konferencah, objavami v strokovnih/znanstvenih časopisih in revijah ter informativnimi in strokovnimi prispevki za javne medije. Ob koncu projekta bodo predstavnikom pravosodnega ministrstva predstavljeni rezultati projekta.

Najpomembnejši rezultati projekta

S pregledom in analizo primerov bomo pridobili vpogled v dobro in slabo prakso na teh področjih, kar bo v nadaljevanju projekta pomagalo pri pripravi

smernic, konceptov, modelov in meril za kakovostno in sodobno zasnovo arhitekture sodišč, ki bodo uporabni za novogradnje in prenovu starih stavb ter tako za stavbo kot celoto kot tudi za notranjost v smislu ureditve tipičnih prostorov sodišč.

Partnerji v projektu in člani projektne skupine

V projektu sta partnerja Urbanistični inštitut Republike Slovenije in Geodetski inštitut Slovenije.

Vodja projekta je dr. Igor Bizjak, univ. dipl. inž. arh., zaposlen pri Urbanističnem inštitutu Republike Slovenije.

Z Urbanističnega inštituta Republike Slovenije sodelujejo pri projektu tudi ti sodelavci:

- dr. Matej Nikšič, univ. dipl. inž. arh.,
- dr. Sabina Mujkić, univ. dipl. inž. geod.,
- Nina Goršič, univ. dipl. inž. arh.,
- Tilen Jurca, mag. inž. arh.

Z Geodetskega inštituta Slovenije pri projektu sodelujejo:

- Miran Janežič, univ. dipl. inž. geod.,
- Helena Žnidaršič, univ. dipl. inž. geod.,
- Marina Lovrić, mag. inž. arh.,
- Maja Baloh, mag. inž. kraj. arh.

.....
Dr. Igor Bizjak, univ. dipl. inž. arh.
Urbanistični inštitut Republike Slovenije
E-pošta: igor.bizjak@uir.si

Viri in literatura

- Anthony, T., in Grant, E. (2016): Courthouse design principles to dignify spaces for indigenous users: preliminary observations. *International Journal for Court Administration*, 8(1), str. 43–59.
- Bels, M., in Branco, P. (2017): Law and architecture: Courthouse architecture, searching for a new balance between representation and functionality. V: Gephart, W., in Leko, J. (ur.): *Law and the arts. Elective affinities and relationships of tension*, str. 177–206. Frankfurt ob Majni, Klostermann.
- Bizjak, I. (2021): Mobilnost funkcionalno oviranih oseb v objektih pravosodnih organov. *Urbani izziv, strokovna izdaja*, 13, str. 144–150.
- Blumetti, D., Rodrigues, P., in Januario, P. (2020): *Courthouse architecture and power performances in the 20th century*. Prispevek je bil predstavljen na konferenci 11th Academic International Conference on Multidisciplinary Studies and Education – AICMSE, ki je potekala januarja 2020 v Oxfordu v Združenem kraljestvu.
- Branco, P. (2018): Courthouse architecture as technology. Some thoughts on form vs function. V: Branco, P., Hosen, N., Leone, M., Mohr, R., idr. (ur.): *Tools of meaning. Representation, objects, and agency in the technologies of law and religion*, str. 67–90. Rim, Aracne.
- Branco, P., Casaleiro, P., in Izzo, V. N. (2011): *Do we need a new type of court? Considering courthouse architecture and family matters*. Prispevek je bil predstavljen na konferenci The Law and Society Association Annual Meeting, ki je potekala v San Franciscu v Kaliforniji.
- Branco, P. (2016): Courthouses as spaces of recognition, functionality and access to law and justice: A portuguese reflection. *Oñati Socio-Legal Series*, 6(3), str. 426–441.
- Brodi, A., in Brodi, M. (2016a): *Law courts and courtrooms 1: The buildings of the criminal law*. Historic England in association with Liverpool University Press.
- Brodi, A., in Brodi, M. (2016b): *Law courts and courtrooms 2: Civil and coroner's courts*. Historic England in association with Liverpool University Press.
- Bybee, K. J. (2012): Judging in place: Architecture, design, and the operation of courts. *Law & Social Inquiry*, 37(4), str. 1014–1028.
- Demšar, J., in Renner, R. (2018): *Kranj: karta dostopnih lokacij za gibalno ovirane osebe*. Kranj, Mestna občina Kranj.
- Gray, R. J. Jr. (2004): Access to the courts – Equal justice for all. *An Electronic Journal of the U. S. Department of State – Issues of Democracy*. Dostopno na: <https://www.loc.gov/item/2002230624> (sneto 24. 6. 2019).
- Hanson, J. (2005): *The housing and support needs of adults aged 18–55 with impaired vision: A good practice guide (online)*. London, University College London, The housing corporation. Thomas Pocklington Trust.
- Missingham, G., Heywood, C., in Brawn, G. (2002): *Architectural psychology and courts buildings*. Perth, Department of Justice, Western Australia.
- Mulcahy, L. (2007). Architects of Justice: The politics of courtroom design. *Social & Legal Studies*, 16(3), str. 383–403.
- Pušnik, M. (2021): Sodna palača za Bežigradom spet oživiljena. *Delo*, 21. 7. 2021.
- Renner, R., Babič, U., Demšar, J., in Kete, P. (2012): *Izdelava taktilnih kart za slepe in slabovidne osebe v mestu Maribor*. Ljubljana, Geodetski inštitut Slovenije.
- Renner, R., Šprohar, L., in Žolgar, I. (2011): Analysis of mobility and aids for persons with visual impairment in Slovenia. V: Glumčić, N., in Vučinić, V. (ur.): *Zbornik radova: 5. međunarodni naučni skup Specijalna edukacija i rehabilitacija danas, Zlatibor, 24.–27. september 2011*, str. 360–367. Beograd, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Sendi, R., (2014): Socialna inovacija za boj proti diskriminaciji oseb z oviranostmi v grajenem okolju. *Urbani izziv*, 25(2), str. 48–57.
- Sendi, R., in Kerbler, B. (2009): Invalidi in dostopnost: kako uspešni smo v Sloveniji pri odstranjevanju in preprečevanju grajenih in komunikacijskih ovir? *Urbani izziv*, 20(1), str. 5–20.
- Vodeb, V., in Bračun Sova, R. (2011): *Muzeji, javnost, dostopnost*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- Sendi, R., Bizjak, I., Goršič, N., Kerbler, B., Mujkić, S., Nikšič, M., in Tominc, B. (2012): Spletni vodnik za invalide in tehnično orodje za ocenjevanje dostopnosti objektov v javni rabi. *Urbani izziv, strokovna izdaja*, 2, str. 98–115.
- Somos, M. (2018): *A new architecture of justice: Dan kiley's design for the nuremberg trials' courtroom*. MPIL Research Paper Series No. 2018-04. Heidelberg, Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law.
- Tait, A. A. (2013): *Constructing courts: Architecture, the ideology of judging, and the public sphere*. Richmond, University of Richmond, School of Law.
- Tait, D., in Jones, D. (2013): *Reflection – 2011 European courts executive research tour*. Sydney, University of Western Sydney.
- Vovk, M. (2000): *Načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- Žolgar, I., Šprohar, L., in Renner, R. (2010): Social identity and perception of visually impaired. V: Kovačević, J., in Vučinić, V. (ur.): *Smetnje i poremećaji: Fenomenologija, prevencija i tretman*, str. 511–524. Beograd, Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE